

B.A.II (Sociology) Paper No. III & IV

**Asst. Prof. Akhilesh Shinde,
Mahila Mahavidyalaya,
Karad**

Paper No - 3 Social Issues in India

भारतातील सामाजिक समस्या

Model No : 2 Socio - Cultural Issues

सामाजिक – सांस्कृतिक समस्या

A. Communalism : Meaning, Causes and Remedies

सांप्रदायिकवाद : अर्थ, कारणे आणि उपाययोजना

B. Female – Foeticide : Meaning, Causes and Remedies

स्त्रीभ्रूणहत्या : अर्थ, कारणे आणि उपाययोजना

A. Communalism : Meaning, Causes and Remedies

सांप्रदायिकवाद : अर्थ, कारणे आणि उपाययोजना

➤ प्रस्तावना :

- भारतातील विविधता
- हितसंबंधातील विभिन्नता
- बहुमुखी संकल्पना
- समुदायावरील निष्ठा आणि विचारसरणीशी संबंधित
- भिन्न संस्कृती, धर्म, जात, भाषा, वंश, लिंग,
- वर्चस्व निर्माण करणे व खच्चीकरण करण्याचा प्रयत्न
- लुई ड्युमा : सांप्रदायिकता म्हणजे निश्चयपूर्वक आग्रही स्वरूपाचा राजकीय समुदाय होय.

- **बिपिनचंद्र** : एखाद्या लोकसमुहातील सदस्य विशिष्ट धर्माचे अनुयायी असल्यामुळे त्यांचे सामाजिक, राजकीय आणि आर्थिक हितसंबंध समान आहेत अशी श्रद्धा म्हणजे सांप्रदायिकवाद होय.
- **राम आहुजा** : धार्मिक समुदायांचे हितसंबंध भिन्न असतात आणि ते एकमेकांच्या विरोधात असतात अशा धार्मिक समुदायांमध्ये सुरक्षा विभागली जाते. एका समाजाच्या सदस्यांनी दुसऱ्या समाजाच्या आणि धर्माच्या लोकांविरुद्ध चालवलेल्या शत्रुत्वाला सांप्रदायिकता म्हणता येईल. हे विरोध एखाद्या समुदायाला चुकीच्या पध्दतीने हानी पोहोचविण्याचा आणि जाणीवपूर्वक अपमानित करण्याचा प्रयत्न करत असतो.
- **हरिकृष्ण रावत** : जेव्हा सांप्रदायवाद किंवा सांप्रदायिकता अशा शब्दांचा वापर केला जातो, तेव्हा त्याचा अर्थ दोन समुदायातील विद्वेष, तणाव, संघर्ष याविषयीचे भाव स्पष्ट होतात. अशा प्रकारचा तणाव हा धर्म, भाषा किंवा वंश यावर आधारित असतो. भारत – धर्म

➤ सांप्रदायिकवादाची कारणे :

- धार्मिक असहनशिलता - (Religious Intolerance)
- आर्थिक वंचीतता –
- धार्मिक विभिन्नता
- सामाजिक व सांस्कृतिक विभिन्नता
- ऐतिहासिक घटक
- राजकीय घटक –
- आर्थिक घटक
- सांप्रदायिक संघटनांची निर्मिती –
- पूर्वग्रह –
- प्रसारमाध्यमे –
- सांप्रदायिक संघटनांना आर्थिक मदत –
- धर्मातता –
- अल्पसंख्याक लोकांना वाटणारी असुरक्षितता –
- मूलतत्त्ववाद -
- आंतरराष्ट्रीय राजकारण -

➤ सांप्रदायिकता / सांप्रदायीकवाद : उपाययोजना

➤ दीर्घकालीन उपाययोजना :

- ❖ असांप्रदायीकतेची प्रक्रिया –
- ❖ राजकीय अभिजन आणि राज्याचे सांप्रदायीकरण रोखणे -
- ❖ मुल्याधिष्ठीत शिक्षण –
- ❖ प्रसारमाध्यमांचा उपयोग –
- ❖ आर्थिक विकास
- ❖ सांप्रदायिक सहिष्णुता –
- ❖ लोकशिक्षण –
- ❖ सांप्रदायिक संघटनांवरती नियंत्रण –
- ❖ मूलतत्त्ववादी विचारांना प्रतिबंध -

➤ तात्काळ उपाययोजना :

- ❖ शांतता समितीची स्थापना –
- ❖ नवीन कार्यक्षम धोरणांची योजना –
- ❖ प्रसारमाध्यमांची भूमिका –
- ❖ सांप्रदायिक संघटनांचे लक्ष्य समजून घेणे –
- ❖ प्रशासनाची भूमिका -

B. Female – Foeticide : Meaning, Causes and Remedies

स्त्रीभ्रूणहत्या : अर्थ, कारणे आणि उपाययोजना

• लिंगभाव समजून घेताना – कमला भसीन - भाषांतर – श्रुती तांबे

स्त्रीपुरुषांमध्ये जी विषमता दिसते तिचे कारण ना निसर्ग आहे, ना लिंग.जात, वंश आणि वर्ग यातील विषमतेप्रमाणे स्त्रीपुरुषांमधील विषमतासुद्धा पूर्णतः मनुष्यनिर्मित आहे. विशिष्ट ऐतिहासिक कालखंडामध्ये या विषमतेची निर्मिती केली गेली आणि म्हणूनच तिला प्रश्न विचारले जाऊ शकतात.आव्हान दिले जाऊ शकते आणि बदलही घडवून आणता येतो. स्त्री मुलांना जन्म देत असेल, पण म्हणून ती दुय्यम ठरत नाही. तसेच त्यामुळे तिच्या शिक्षण,किंवा नोकरी, व्यवसाय यावर परिणाम व्हायला नको. दोन भिन्न प्रकारची शरीरे असली तरी त्यामुळे त्यांच्यात विषमता का निर्माण व्हावी ? तुम्हाला समान हक्क किंवा समान असण्यासाठी तुम्ही एकसारखेच असायला हवे असे नाही.

➤ प्रस्तावना :

- १०८० - ८१
- बहुराष्ट्रीय कंपनी
- सेहत आणि मासूम
- सामाजिक अत्याचार
- सामाजिक विषमता

➤ कारणे :

१. लिंगभाव असमानता
२. मुलगाच हवा ही मानसिकता
३. काही चुकीच्या समजूती
४. सोनोग्राफी सेंटर सहज उपलब्धता
५. कायद्याच्या अंमलबजावणीचा अभाव
६. आर्थिक हव्यास
७. मानवी मूल्यांशी प्रतारणा
८. रूढी, प प्रथा, परंपरांचा प्रभाव

➤ उपाययोजना :

१.कायदेशीर उपाययोजना –

- २० सप्टेबर १९९४ प्रसूतीपूर्व निदान तंत्र कायदा
- २००३ गर्भधारणापूर्व आणि प्रसूतीपूर्व गर्भलिंग निदान तंत्र
- १९८८ महाराष्ट्र
- प्रभावी कारवाई व दंड
- प्रभावी नियंत्रण यंत्रणा

२.प्रबोधनात्मक उपाययोजना –

- जनजागृती
- लोकसहभाग
- लोकप्रबोधन
- लेक वाचवा अभियान
- बेटी बचाओ बेटी पढाओ अभियान – २०१४
- लिंगभाव असमानता नष्ट